

O hnědé hmotě v Gottlandu

Každým rokem si Karel Gott připíná dalšího slavíka, lidé slastně spí každý se svou televizí v náručí a léta se sobě podobají jako vejce vejci. Takhle vidí normalizaci režisér Jan Mikulášek v dramatisaci knihy Mariusze Szczygiela **Gottland**, kterou uvedl v Národním divadle moravskoslezském v Ostravě.

JANA MACHALICKÁ

Polský spisovatel Mariusz Szczygiel má rád Česko i Čechy. A svou knížkou *Gottland* se pokusil přesvědčit své krajanů, že nejsme až tak zavržení národ. A možná ani tak zbabělý, jak si Poláci myslí. Samozřejmě, že je od něj milé, když se s takovým zaujetím zabývá našimi dějinami, ale přečeňovat jeho knihu netřeba. *Gottland* je zručně napsaná publicistika, soubor reportáží, které mapují paradoxy českých moderních dějin. A v zásadě nic nového nezjevují, jsou to známá a stokrát publikovaná fakta. Autorův pohled na ně je ale na jedné straně nezatižený, na druhé příjemně empatický. A zároveň ironický, což je čtenářsky vděčné. Přesto *Gottland* je a zůstává lekcí z českých dějin hlavně pro Poláky, protože především jim ukazuje, že rezistence a schopnost přežít se cti se občas může obejít bez velkých gest. A nemusí pokaždé jít o švejkování a zalézání pod peřinu. Szczygiel navíc v *Gottlandu* vystihl, jak často se u nás velkolepé myšlenky a projekty stávají parodií sebe sama. Jak neschopnost dotáhnout věc do konce a pověstný domácí bordel v konečném výsledku kolikrát přináší nejnečekaná rozuzlení. A možná i to, že český hrdina i padouch občas splývají.

Inspirace Marthalerem

V každém případě se *Gottland* lépe čte než sleduje na jevišti. Dramatisaci knihy pořídili pro ostravskou činohru společně režisér s dramaturgem Markem Pivovarem. A postupovali logickým způsobem: ze Szczygielových reportáží vybrali ty, o nichž se domnívali, že mají dramatický potenciál i schopnost spojit se ve významový tvar. Vzniklo jevištní pásmo či koláž, do něhož jsou volně vkomponované příběhy Marty Kubišové, Heleny Vondráčkové, Otakara Švece, Lídy Baarové a Tomáše Bati, Jana Procházky a dalších. Odehrávají se v příslušné stylizaci a nadsázce a ti, kdož právě ne-

Televize naše spása. Jak přežít normalizaci - v popředí Daniela Kupčíková a Tomáš Jirman

FOTO RADOVAN ŠTASTNÝ

ztělesňují konkrétní postavy, stávají se chórem či komentátory, kteří svými promluvami v různém stupni ironie ilustrují, co se děje. Všichni jsou navlečeni od ohavně hnědých obleků a kostýmů, což z nichž v danou chvíli tvoří tupé stádo, které si jde nafasovat to, co je momentálně třeba – svačinu i klíče, kterými se bude zvonit na náměstí. Karel Gott tímto panoptikem korzuje jako skutečný „idiot hudby“ a s příbývajícími roky si připíná nové a nové zlaté slavíky.

Režisér a dramaturg se snaží vše poskládat tak, aby vynikla absurdita, paradoxy, bizarnosti, kontroverze. Jenže o čem se vlastně hraje? Ze jsou Češi ze všech nejhorší, komičti oportunisté, stádní typy, neřku-li ubečené ovce a vyznavači hesla „malá domů“? Proč ne, sebeironie je dobrý prostředek, ale inscenátorům tahle premisa nějak prokluzuje pod nohama, protože nakonec jim v pracně udržovaném sklebení uzavřené neplánovaný patos – exaltovaný monolog Lídy Baarové připomíná o kousek předtím parodovanou Neddělní chvílku poezie a závěrečný příběh mladíka Zdeňka Adamce, který se upálil na protest proti komunizaci společnosti, vychází tak schematicky, že už by to ani víc nešlo.

Především ale má zvolený prin-

cíp co do divadelnosti značné limity. Výtvarník Marek Cpin grotesku z českých dějin zasadil do interiéru asociujícího prostor libovolné socialistické instituce, sekretariátu strany počínaje, čekárnou na OUNZ konče. Stěny obložené dřevotřískou, sektorový nábytek, řady sedadel, uniformita jako základní znak, jako jednotka beznaděje. Je tu ale drobný problém, režie s těmito výtvarnými znaky skoro nepracuje, snad jen když jeden z hereců vstoupí do dveří ve středovém sloupu a zase vyjde. Na horizontu je průhled na schodiště, z něhož lze efektně scházet. Řešení dost připomene výpravu Anny Viebrockové, což není náhoda, občas to vypadá, že nad *Gottlandem* převzal záštitu sám Christoph Marthaler. Jenže jeho *Nultá hodina*, která se také ohlížela do německé minulosti, byla promyšlená jevištní skladba, zatímco Mikulášková inscenace je přinejmenším nevyrovnaná a zejména v první půli až překvapivě nedivadelní a statická. Strídají se v ní vysloveně hluchá místa se svěžími nápady, po úvodní vtípné pohybové kreaci na téma, kdo neskáče, není Čech' se stejně klopotně jako zábavně hraje o Vondráčkové a Kubišové a antichartě, kde se doslova sype hlava popelem a pak si

jdou všichni houfně pro rozhrčení a hymna se pro jistotu jenom šeptá. V epizodě o Bařovi, pojednané jako sborová recitace, ale tempo padá na dno a nezvedne se ani v příběhu o staviteli Stalinova pomníku Otakaru Švecevi.

Cvičení na televizní znělku

Po přestávce se ale klima rázem mění, příběh Lídy Baarové je sevřený, v rovině groteskního až drastického humoru. A konečně se daří i výmluvně propojit minulost se současností v téměř neuvěřitelném odrazu – Goebbels s Goebbelsovou se svjejí ve smrtelné křeči za zpěvu Marty a Helenky. Hudební podoba inscenace je vůbec povedená, výběr hudby je trefný a dodává další významy. Nejzdařilejší ovšem zůstává příběh osmy – normalizace. Tady ožívá Mikulášková obrazivost ve vši originalitě – hnědé stádo nafasuje hned na začátku televize a s nimi se uloží ke spánku, ještě ale předvede spartakiádní cvičení na znělku zpráv Československé televize. Vlezlý moderátor vítá nový rok 1970 a pak už roky letí jak splašené a jeden druhému se podobá jako vejce vejci, stále týž marasmus. Závěr patří zpěvu Gottových písní, postupně z nich zaznívají jen útržky, pak

jen začátky slov a nakonec všichni řvou přes sebe v totálním chaosu. Škoda, že v téhle rovině režie inscenaci neudržela až do konce.

Jako u každé koláže i v *Gottlandu* jde převážně o kolektivní herectví, které slouží celku, ale i tak bije do očí stylová nesourodost. Výjma Anny Cónové (Goebbelsová, Mahulena Procházková a Vondráčková), která naopak přesně vystihla, co takové pojetí unese, a ve všech polohách našla přesné gesto, dikci i způsob, jak vše nadsadit a neuvěznout v křeči. V dramatisaci také najdeme řadu připsaných pasáží i vsuvek, které svědčí o autorské kreativitě i ostřejším pohledu. Otázka zní, zda si Pivovar s Mikuláškem neměli napsat vlastní text, který by se knihou jen volně inspiroval, protože se ne lze zbavit dojmu, že Szczygielova instruktáž pro polské čtenáře je v českém prostředí přece jen banální a nejde a ani nemůže jít pod povrch věci.

M. Szczygiel: Gottland

Dramatisace: Jan Mikulášek

a Marek Pivovar

Režie: Jan Mikulášek

Výprava: Marek Cpin

Hudba: Jan Mikulášek

NDM Ostrava, č. premiéra 20. 1.